

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1747)

Heft: 6

Artikel: Nomothesia ecclesiae Christianae ex certis principiis deducta & moderate vindicata

Autor: Myrtetus-Montanus, Salomon

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394601>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Nomothesia
Ecclesiæ Christianæ
ex certis Principiis
Deducta & moderate vindicata.

Auctore

GRAT. SALOMONE MYRTETO - MONTANO.

PRÆFATIO.

SUperiori anno Lucem vidit Idea Nomothesiae Ecclesiastice, Systematis Hierarchicæ Fundamentis innixa, contraque Hypotheses Crisini Puffendorfii, Pfaffii, Bæhmeri, aliorumque modeste, ut Titulus habet, assertas. Thema hoc in Ecclesia Christiana gravissimi momenti est: Ut si se habet Nomothesia, talis est Ecclesia & ejus Regimen. Quocirca omni, qua licet, ratione contendendum, ut Nomothesia Ecclesiæ Christianæ certis & divinis innitatur Fundamentis; rescindantur quæ his adversantur; pure Ecclesiastica Libertati relinquuntur. Singulariter æstimamus primam Ideam, quam Dissertationis Auctor tradidit, scil: TALEM ESSE DEBERE, QUALEM IPSE SERVATOR IN SACRIS LITTERIS RELIQUIT. O quantum bonum! Quantum commodum! Si hæc Idea

in Ecclesia Christiana dominaretur ! Contentiones , bella , quæ nunc grassantur eamque perdunt , minuerentur & tandem cesserent ; subsequeretur Status Ecclesiæ Christianæ pacificus , saltem tolerans , Idea hac prævalente . Reliqui Charakteres Nomothefiæ Christianæ ad hunc fundamentalem , radicalem , generalem ita essent instituendi , conformandi , corrigendi , ut nihil continearent , quod huic adversaretur , eumque laceret , quin prorsus inter se conspirarent , hunc promoverent , & ad singulares usus referrent . Æquissimum , ut Doctrina Filii Dei , Servatoris nostri , primum & dominante habeat locum . Iniquum vero , si Homines , si Reges , si Ministri Ecclesiæ , qui cunque illi , quicquam statuunt , quod Doctrinæ Christi contrariatur . Talis Ecclesia non esset *Regnum Dei* , *Regnum Cælorum* , sed *Regnum Hominum* , *Regnum Terrestre* , quod vero animam Nomothefiæ Christianæ tolleret . Imperator terrestris solus in Regno suo imperat , Leges fert : Non concedit , ut sint Coimperatores , Conlegislatores . Ministri ejus , etiam summi , Legibus Imperii subjecti vivunt , pro Legibus Imperii stant , certant , & , si opus , explicationem petunt a solo Imperatore . Annon hæc Gloria sarta tecta que esse debet Regi Ecclesiæ , qui mox terram relicturus Ecclesiæ militanti Imperium suum universale , divinum , Potestatem Legislatoriam sibi soli reservatam cum

Pro-

promissione Præsentia & Auxilii sui usque ad finem mundi proposuit, intimavitque: *Mibi data est omnis Potestas in Cælo & in Terra.* Usurus hac Potestate in Terra addit: *Proficisci mini igitur, Discipulos facite omnes Gentes - - - Docete illos servare omnia, quæ vobis præcepi;* Et ecce! *Ego vobiscum per omnes dies usque ad consummationem Seculorum.* Verba hæc præscindunt omnia cogitata de absentia Christi Regis ab Ecclesia militante; de necessitate aliud Capitis visibilis substituendi; de auctoritate Petri & multo magis Successorum cum potestate Leges ferendi; de præminentia cujusdam Apostoli, cui reliqui vel futuri Pastores subjecti esse debeant. Si talia ex Voluntate Domini nostri Jesu Christi in Regno suo obtinere deberent, maxima opportunitas, imo tantum non necessitas fuisse monendi hac occasione, qua terram reliquit, qua de Regimine Ecclesiæ militantis voluntatem suam ultimam revelavit.

Publicata prædicta Dissertatione, Providentia Numinis excitatus sum ad hanc *Nomothesiam Ecclesiæ Christianæ conscribendam, optans, sperans, exspectans ædificationem.* Quantum per vires licuit, contendis solidis eam probare argumentis, ac, ubi opus, moderate vindicare, missis convitiis adversus contrasentientes. Vivimus ea tempora, quibus Stylus mordax Sacra ac Religiones, earumque Professores calumniose traducens magis & magis

gis in contemptum abit, nec quempiam movet, nisi cœcos assectatores, Veritatis ignaros, non avidos.

Scriptum hoc circumstantiis poscentibus partitim publicandum. Prima Parte tradetur Præstantia hujus Thematis; Dein status mentis legitimus eorum, qui Nomothesiam hanc indagare, explorare, probare volunt. Quare omne Partium Studium longe abesse debet. In testimonium Aequitatis probabuntur, improbabuntur quædam, quæ ab Auctore *Ideæ Nomothesiae Ecclesiastice Systematis Hierarchici Fundamentis innixa* probata & improbata, vel alia, quantum licet, commoda distinctione mitigabuntur. Parte secunda Nomothesiae Christianæ Principia incerta, falsa proferentur & refutabuntur. Parte tercia Principium certum & verum, tum in Genere, tum in Specie indicabitur & adstruetur. Sed quarta *Ἐπιχείρισις* feretur de Statutis Ecclesiæ veræ Nomothesiae contrariis vel non contrariis, eorumque Usu, cum Spe ingentis boni in Ecclesiam Christianam redundaturi.

Sectio Primā

Nomothesia Ecclesiæ Christianæ.

I.

Nomothesia Ecclesiæ Christianæ est Thēma
gravissimi momenti.

Nam nulla Societas absque Legibus & ea-
rum observations consistere potest. So-
cietas, in qua nullæ Leges, vel si Leges
impune violantur, ac unusquisque agit, quod sibi
videtur, officia erga Proximum negligit, lædit; Ne-
mo tutus est in ejusmodi Societate. Miserrima erant
tempora in Israèle, in quibus *nullus Rex*. Videatur
Hist. Judicum C. XVII. 6. XIX. 25. In illa vero
Societate tuto & feliciter vivitur, quæ innititur
sapientibus, justis, æquis & salutaribus Legibus:
quæ Sociis publicantur & curate observandæ in-
junguntur: quarum violatio a Capite convenien-
ter Legibus punitur. Quo sanctior & amplior So-
cietas, tanto magis ejus edicta sunt servanda. So-
cietas Ecclesiæ Dei si non communi consensu,
saltem plurimorum, imo omnium verorum Chri-
stianorum, alias quasvis longe superat, & per to-
tam terram diffusa est. Necesse est naturam ejus
nosse, Legislatorem, ejus Leges venerari & præ-
stare, morigeros tueri, in transgressores animad-
vertere. Crimen est Leges ignorare, majus neg-
ligere, violare, maximum Auctoritatem Legisla-
toris non venerari, Conlegislatores ad latus ejus
ponere, ab his in rebus Religionis simpliciter de-
pendere. Ipsa quoque Oeconomia Mosaica lucu-
lenter probat. Tum dominata erat *Theocracia*.

Angelus

Angelus Jehovā Leges dederat, auxerat, exposuerat, violatas gravissime vindicaverat. Moses, summus licet Minister, nullas Leges dederat, in casibus raris, dubiis Os Legislatoris consuluerat, ab eo dependebat, nihil pro propria definiverat auctoritate Lev. XIV. 13. 14. Num. XXVII. 5. Mose defuncto Pontifex casus Reipublicæ Deo decidendos proposuerat, acceperatque per Urim & Tummim divinas Decisiones Num. XXVII. 21. Synedrium, cuius Potestas sub. V. Testamento magna erat, cum toto Populo Legibus divinis quidquam addendi aut adimendi nullam habuerat copiam: *Quicquid ego vobis præcipio, id observabitis, ut faciatis: Non addes ei, non adimes de eo.* Deut. XII. 32. vel XIII. 1. In Ecclesia N. Testamenti, quæ singulariter audit *Regnum Dei*, Apostoli, summi Ministri Domini Jesu Christi, sancte sibi caverant a dominio in gregem Dei, nihil auctoritate propria addiderant Doctrinæ Christi vel ademerant: *Si quis addet (Verbis Prophetiæ hujus Libri) Deus addet ei Plagas scriptas in Libro hoc.* Et si quis adimet a Verbis Libri hujus Prophetiæ, Deus adimet Portionem ejus a Libro Vitæ Apoc. XXII. 18, 19. Apostolus Paulus severe scribit: *Si nos vel Angelus ex Cœlo evangelizaret vobis præter id, quod vobis evangelizavimus, Anathema sit Gal. I. 8.* Non ausus eram quidquam loqui præter ea, quæ Christus per me effecrat Rom. XV. 18. Non mirum. Rex terrestris minime tolerat Con-Regem vel etiam Vicarium, quem non ipse constituit, vel qui propria auctoritate Leges fert, qui Subditos simpliciter sibi subjectos reddit. Quanto minus Rex Cœlestis, Regum Rex, æmulus Gloriæ suæ a Patre solus Dominus declaratus Act. II. 36. ab Ecclesia quoque agnitus.

Jehova

Jehova Judex noster. Jehova Legislator noster. Jehova Rex noster. Hic salvabit nos. Jes. XXXIII. 22. Ipse de se prædicat : MIHI data est omnis Potestas in Cœlo & Terra. Docete servare omnia, quæ vobis præcepi Matth. XXVIII. 18, 19.

§. II.

Quare Thēma hoc tractandum in Timore Dei, cum omni solicitudine, absque Studio Partium, Affectibus Iræ & Amoris particularis, juxta certa Principia.

Est enim gravissimi momenti. Agitur de Dominio Iesu Christi, auctoritate Ejus Legislatoria, expositoria, decisoria & vindicatoria in Ecclesia Christiana. An hæc solius Dei Filii sint? An etiam alii potestatem habeant Leges cum auctoritate ferendi, exponendi, Controversias Fidei decidendi, in contumaces animadvertisendi? & qui-nam illi? Quam gravis hæc Quæstio vel disce a minori ad majus. Quæstionem talem move, dis-cute, coram Rege terrestri throno suo insidente, præpotente. An feret disquisitionem contra Jus & Statutum suum, pro proprio Subditorum arbitrio, ex Studio Partium? Certe non. Si ullibi valet, hac in Quæstione valet, Deus gratiōse ἀσπicit τρεπιδαντem ad Verbum divinum Jes. LXVI. 2. ut ex animo vereatur nihil asserere, quod Verbo Divino adversatur; Asserere tantum quod cum eo convenit. Quum contra Facies Dei terribilis stet contra audaces, Dominium Ecclesiæ dividentes Filium Dei inter & Homines, ejus Dominum restringentes ad Ecclesiam triumphantem, horum extendentes ad Ecclesiam militantem ob-fictum defectum Præsentiae omnipræsentis Domini

in Matth. XXVIII. 20. Est ergo tractandum in
 timore Dei. Idecirco *cum omni Sollicitudine*, quæ
 possibilis est, ut Quæstio tanti momenti ex Vo-
 luntate summi & unici Domini, Filii Dei, cog-
 noscatur, decidatur. Intentio poscitur pura,
 unice veritatem spectans, & quærens precibus,
 scrutinio Scripturæ, rationes pensitando, cum
 Fratribus in Christo colloquendo. Placet Συζήτη-
 σις Hierosolymitana Act. XV. Unica Quæstio:
*An Salus speranda absque Circumcisione in contro-
 versiam vocabatur.* Quid tum factum? An au-
 toritate unius Episcopi vel etiam Apostoli, aut
 Petri decisa est? Minime. Nuntii mittebantur
Hierosolymam ad APOSTOLOS ET SENIORES.
 Nuntii recipiebantur ab Ecclesia, Apostolis & Senio-
 ribus v. 4, 5. Status Controversiae pro & con-
 tra proponebatur v. 4, 5. Tum Caussa cognosciebatur ab Apostolis & Senioribus v. 6. Petrus
 primus suffragium suum generale dederat, sed
 absque Auctoritate Pontificali, provocans ad ex-
 perientiam in Via Dei cum Gentibus conversis
 v. 7. - 12. Tum addebat Sermo Pauli & Bar-
 nabæ confirmans Petri suffragium. Postea Jaco-
 bus dederat Suffragium ex sacris confirmatum.
 v. 13. - 19. idque speciale 19, 20. in quo om-
 nes ὁμοθυμαδὸν acquieverant, *Apostoli, Seniores*
cum tota Ecclesia v. 22, 23. Quod unanime
 conclusum etiam Spiritui S. adscriptum erat v. 28.
 Quando vero Quæstio movetur de tota Νόμοθεσίᾳ
 Ecclesiæ Christianæ, maxima adhibenda est Solli-
 citudo. Controversia a Partibus libere propo-
 nenda, Argumentis, ut controvertentes utile ju-
 dicant, adstruenda, sed proponenda non uni,
 Petro veluti, sed omnibus Apostolis sive Docto-
 ribus,

ribus, saltem qui adsunt, omnibus Senioribus, imo omnibus Fratribus. Momentis Controversiae auditis instituitur examen, Petro vel qui præsidet, facile primas partes in Examine damus, sed ad argumentandum, non cum Auctoritate decidendum. Reliquis omnibus libertas est loquendi, examinandi, probandi. Libere loquatur Jacobus, Sententiam suam probet ex Scriptura, formet Conclusum, quod tamen non Auctorativum sit, sed Demonstrativum ad Conscientiam, ob Loca Scripturæ & Experientiam, ut reliqui libere consentiant, ut Acta vere sequentem in modum claudere queant : *Tότε έδοξε, Tum visum est Apostolis & Senioribus cum tota Ecclesia V. 22. & 25. Visum est Spiritui S. & nobis.* Tractandum est

Tertio absque Studio Partium vel Sectæ, cui quis ita addictus est, ut vel juramento coactus non aliter profiteri aut docere valeat, quam hæc publice statuit, vel ex aliis caussis rationale examen instituere pertinaciter aversatur v. g. Ævo Christi tres erant Partes vel Sectæ in Ecclesia Judaica; Pharisæa, Sadducæa, Essena. Qui absque ratione Placitis Sectæ suæ tenaciter adhæret, nihil libere examinat, aliorum Dogmata simpliciter rejicit, dicitque: *Mea Pars vel Secta sola pro Veritate, Pietate, Cultu &c. stat.* Aliæ omnes Heterodoxæ, Hæreticæ sunt. Hodie, ut notum, Christianismus in plures Partes divisus est; In Partem Catholicam, Lutheranam, Reformatam. Plures, maxime Clerici, juramento atque etiam gravissimis Pœnis Ecclesiasticis ligati sunt ad non aliter profundum, docendum, quam quod Pars, cui addicti sunt, vult, statuit. Qui vel in minimo alter loquitur, in majori periculo est, quam si Sce-

Ius aliquod enorme patrasset. Quis non videt? imo quis non palpat, ejusmodi Studia Partium omnem ad Veritates indagandas præcludere aditum? Sectas inter Christianos magis & magis indurari, immortales fieri, Thesin ejusmodi Ecclesiæ nihil habere quo se commendet ad Conscientiam? Rebus suis majori Providentia consulunt Mundani, Mercatores. Si enim horum quis Aurum, Argentum possidet genuinum, liberum relinquit Judicium cujuscunque Religionis Mercator, etiam Judæo, Turcæ, Indo. Omnes in Mercatura paululum exercitati in eodem Sensu conveniunt. Si qui non convenient, a reliquis irridenterent, ceu Metalli probi ignari, vel habentur malæ Fidei Seductores.

Studioſi Partium inepti sunt ad Veritates ingenue ſcrutandum. Quare huic Parti addictus eſt? Non vult, non audet a Placitis Partis ſuæ recedere. Talis ne quidem dignus videtur, ut cum illo Sermo de Veritatibus Evangelii instituatur. Vel quare Sermonem instituerem? Firmiter statuit Parti ſuæ adhærere, non libere & coram Deo alios audire; imo gravi juramento ſe obſtrinxit ad non aliter loquendum, profitendum. Cui uſui Συζήτησις? Juravit, ſe non aliter docere velle. Juravit, ſe contraria Thesin vere examinare nolle, ſe eam in æternum rejicere velle. Relinquatur talis obſtinatus Pertinaciae ſuæ. Certissimum eſt, talem Deum, Verbum, Lumen Conſcientiæ non revereri, haud eſſe ſolicitum de Nomoθeria Christiana cognoscenda. Solicitus tantum eſt de Nomoθeria, quam Pars ſua statuit, tenaciter tenenda. Vere avidus Veritatis nullam Partem in Rebus Religionis humanam curat.

Amicus

Amicus est Plato; Amicus est Aristoteles, sed magis Amica Veritas. Amicus Superintendens; Amicus Antistes, sed magis Amica Veritas in Sacris, quæ se ad Conscientiam commendat. Sed dices: *Vide, ne erres.* Sapienter mones. Monne quoque te ipsum. Ideo ego Studia Partium evito. Si hos cœcus sequor, tunc in summo Periculo Seductionis versor. *Multi Pseudoprophe-tæ in Mundum intrarunt.* I, Joh. IV. 1. Spem quoque habeo Deum veritatis non daturum efficaciam Errori, si animo integro Veritatem quæro II. Thess. II. 10, 11, 12. Providum Numen instruxit Aurum, Argentum, characteribus essentialibus ad discernendum a scoriis vel auro, argento, adulterino. An Veritas Evangelica non etiam instructa Characteribus suis? An Veritas mendacio vel errori adeo similis est, ut adhibita opera discerni nequeat? Minime. Quantum discrimen inter Lucem & Tenebras, tantum Veritatem inter & Errorem. Vide Johannem passim in prima, quam reliquit, Epistola. Solus cœcus, & qui tegmen oculis Menti imponit sinit, non videt. Unde tractandum

Quarto absque Affectibus Iræ & particularis Amoris. Convenit cum antecedente Requisito. Pars communiter cœca amat Partem suam. Cœca quoque odio habet Partes alias. Ex Amore cœce æstimat vel saltem metuit Theses Theologicas, quas propria Pars venditat: contra statim rejicit vel certe suspectas habet, si non Animo, saltem Ore, quas aliæ proponunt. Communè & verissimum Dictum est: *Affectus impedire, quo minus verum cernere queamus.* Id, quod in genere verum est de Affectibus appetentibus & aversan-

tibus, speciatim Amore & Odio. Hic effuse amat P. *Benedictum*; Alter *Lutherum*; Tertius *Calvinum*. Unicuique verissima, optima videntur publicata vel ab illo, vel ab isto, vel ab hoc. Quare? Nominis Amor, Æstimatio vel Metus. Vice versa. Suspecta, Heterodoxa, Hæretica alia omnia sunt. Quare? An legisti, audivisti, perpendisti? Non, Nequidem licet audire, lege-re, perpendere! Quæ ergo Ratio? Auctor est exosus. Est Catholicus; Est Lutheranus; Est Reformatus. At sapiens & avidus non quærit: Quis concionatus fuerit? Quis Librum scripserit? sed Quid? An conveniat cum Evangelio? An se commendet ad Conscientiam? An ædificet in Fide? Hic, quisquis sit, amandus, æstimandus. Fides ei habenda. Non amo, non æstimo, nec etiam odio habeo aut rejicio Personam in se con-sideratam, sed propter Doctrinam, Mores, Cul-tum. Probo quam maxime cogitata *Rhenferdii*, *Professoris Franequerani* Celeberrimi in Præfatione præmissa Annotationibus in V. Test. & in Epist. ad Ephesios; scil. Libros esse publicandos absque No-mine Auctoris, Loco, Censura, Approbatione, si quosdam excipis Casus. Tum præscinduntur Affectus, Amor, Odium. Perplacuit, quod re-fert Venerandus *Antonius*, Professor olim *Hallen-sis*, qui, ceu Praeco Itinerarius cum quodam Principe Saxonie in Hispaniam profectus erat, atque ad-missus ad Bibliothecam Regiam perlustrandam. Tum quæsiverat ex Bibliothecario: Quinam inter tot Libros sit præstantissimus? Bibliothecarius porrexit Arndtii *Verum Christianismum*, deß Arndts *wahres Christenthum*, sed Titulo & Fine carentem. Scil. pia Fraus obtinet in Hispania, Protestantes

vel

vel occulti Veritatis Evangelicæ Amatores , qui ibi Iter faciunt , aut Regnum inhabitant trepidantque ob . S. Officium Inquisitionis , studio Libros bonos Capite & Fine privant , quo Auctores eorum Protestantes ignorentur . Ex tali numero erat *Liber Arndtii* dictus , qui mox Hæreticus habitus , vel etiam combustus esset , si Auctor cognitus fuisset Minister Evangelii Protestans .

Quare simpliciter mittendæ sunt omnes Auctoritates humanæ in inquirenda tanti momenti Quæstione de *Nomothesia Ecclesiæ Christianæ* . Sapientissime & verissime Doctor Cœlestis : *Quomodo vos potestis credere Gloriam a vobis invicem accipientes , & Gloriam , quæ a solo Deo , non queritis Joh. V. 44.* Exemplum prostat Joh. XII. 42 , 43 .

Quod inferius ex professo tractandum , hic digo tantum ostendo , cum Auctoritate humana haud consistere posse Nomothesiam Christianam . Auctoritas humana vel est Politica , vel est Ecclesiastica . Si Auctoritas humana Principium est Nomothesiæ Christianæ , sequitur Principium haud esse Auctoritatem Dei in sacris loquentis ; quæ vero , quod inferius probandum , revera est . Si Auctoritas Paterna , Politica , Ecclesiastica Principium Nomothesiæ Christianæ est , tum quisque Pater , quodlibet Regimen Politicum , quælibet Ecclesia cum Auctoritate mandaret , ut Liberi , Subditi , Membra Ecclesiæ crederent , profiterentur , Deum colerent , prouti mandatur . Ita tot essent Nomothesiæ Ecclesiæ , quot Parentes , aut quot Magistratus , aut quot Ecclesiæ . Quam Auctoritatem habet hic Pater , hic Magistratus , hæc Ecclesia , habent quoque alii Parentes , alii Magistratus , aliæ Ecclesiæ . Vel quare non ? Forsan di-

ees: Nonnisi Pater, Magistratus, Ecclesia vere fidelis hanc Auctoritatem habet. Bene. Sed convince prius omnes alios Parentes, Magistratus, Ecclesias, vel coge, ut libere fateantur, se vere fideles non esse; sed ut dixi de Auctoritate humana in Nomothesia Christiana inferius ex professo.

§. III.

Antequam vero progredior ad Principia Nomothesiarum Christianarum incerta, fassa destruenda, adstruendum vero verum: AUCTORI MEMORATÆ DISSERTATIONIS publicum præibo exemplum me studia Partium hoc in Themate evitare probando, improbando quædam controversa, quæ ipse probat, improbatque. Alia, quantum licet, commoda explicatione mitigabo.

Non ex iis sum, qui toti in eo sunt, ut in Parte aduersa nonnisi Errores querant, fingant. Plus quam lyncei sœpius Errorem, ubi nullus est, vident. Quantum hinc malum! Affectus carnales, Lites, Dissidia excitantur, aluntur, promoventur. Præstantius longe est vera, bona causa vera, bona habere, facit ad Amicitiam, Pacem inter Fratres, quæ excellens Bonum est. Laudo illos, qui, quantum absque Veritatis dispendio fieri licet, cuncta in meliorem Sensum interpretantur. Amor & λογιζεται παντον. I. Cor. XIII. 5. Talem animum puto quoque esse testandum erga illos, qui extra Ecclesiam nostram sunt. *Veritas in Dissidente laudanda est.* Haud video consultum esse, majus Dissidium & Inimicitiam sine Causa intendere. Quin optandum, ut, quando Unio non est speranda, attamen Animi a tanta acerbi-

tate remitterent, & attentiori mente Argumenta pro & contra perpenderent.

§. IV.

Omnium primo cum Auctore improbamus notam quorundam Politicorum Regulam: CU JUS EST REGIO, EJUS EST RELI-GIO. Probamus danda Cæsari, quæ Cæ-saris. Sed & Deo, quæ Dei. Summis Magistratibus ex Conscientia subjecti su-mus, usque ad Aras, non contra eas.

Regula enim hæc e Diametro adversatur Scriptu-ræ, speciatim N. Testamento, Conscientiis, Naturæ Rei, Securitati, Paci, Religionibus quibusvis, Regibus ipsis.

Adversatur Scripturæ: maxime Evangelio. Illi: Deus semper a Populo suo postulavit, ut, ubi-cunque vivant, non aliam tenerent Religionem, quam Divinam. Constat ex Decalogo, funda-mento Fœderis cum Deo Exod. XX. I. Ego sum Jehova Deus tuus. Vel an Deus dedit Decalogum, ut observaretur nonnisi in Deserto, vel tantum in Canaan, quoad Israël subjectus Regibus propriis fide-libus? Certe non. Notabilis est Locus Jer. X. II. Judæis deportandis in Babyloniam sequens daba-tur Monitum: Sic dicetis (in Babylonia): Dii, qui Cælum & Terram non condiderunt, pereant de Terra, & de his, quæ sub Cælo. Et quod notan-dum, hoc solum Comma dabatur Lingua Chal-daica. Ille ipse Propheta, qui Nominis Dei Ju-dæis præceperat, ut peterent Babyloniam, gra-vissime eosdem dehortatus erat a Religione Regis Babyloniam. Hinc Populus Dei gravissimas dede-

rat Pœnas , relinquendo Religionem Divinam , profitendo Religionem ex Placitis Regum . Exemplum notorium in X. Tribubus Israel Deum colentibus ex præcepto Jeroboami , ob causas Politicas propriam Religionem formantis . Jeroboamus hic inter Politicos princeps erat statuens : *Cujus est Regio , ejus est Religio.* Quæ vero Regula X. Tribubus horrenda Judicia attulerat . *Huic.* Præsuppono mihi rem esse cum Christianis , Iesum Christum summum & unicum Doctorem Ecclesiæ Christianæ agnoscentibus , honorantibus , Evangelium ejus immediate & mediate prædicatum esse vera Fide obsignandum . Hoc præsupposito fortissime sequitur : Assertum est falsissimum . *Cujus est Regio , ejus est Religio.* Ecquomodo Mandatum dedisset de Evangelio in toto Orbe annuntiando qui tum variis Principibus subiectus erat ? Ecquomodo Apostoli in omnem Terram exire poterant Evangelium Christi prædicantes ? Immortigeri fuissent Magistratibus . Merito igitur ejecti , carceribus inclusi , occisi .

Christus pro omnibus , non Judæis solum , sed & Gentibus mortuus est . Pro omnibus Apoc . V . 9. I. Tim. II. 4, 6. Si pro omnibus mortuus , tum etiam omnibus Gratia parta est annuntianda . Nam Præconium Evangelii est ordinarium Medium Fidei ad Salutem . Filius Dei constitutus est Dominus & Rex omnium Potestatum , hinc etiam Regnum , Rerum publicarum Eph. I. 21. Si hoc Assertum verum , uti verum , sequitur quod Divinum sit Jus mittendi Servos per omnia Regna Mundi , quod non sit Religio , cuius est Regio .

Adversatur Conscientiis. Conscientia est Lumen Divinum , docens credenda & agenda . Accusans ,

Si quis credit, vivit, contra ea quæ dictat, possit, improbat, hinc Accusationes intra se sentit: Si vero credit, vivit, juxta Conscientiam, sentit intra se Excusationes, Approbationes. Talis Conscientia datur, vel non datur. At datur Rom. II. 15. Si vero datur, credendum, vivendum juxta Lumen Conscientiæ, vel non. Posterius dici nequit: Nec dicet nisi Atheus vel Machiavellista. Ergo dicendum prius. Si prius valet, tum *non Religio est ejus, cuius est Regio.* Credendum enim & vivendum religiose juxta Lumen Conscientiæ. Id quod clarissimum. Dominus Regionis enim præcipit credendum & vivendum juxta Placitum suum; Solem, Lunam, Astra esse Deos; his Cultum &c. præstandum; Liberos esse Diis ad combustionem consecrandos, & quæ tot alia absurdæ, impia reperta sunt penes Dominos Regionis. Historia sacra abunde talia tradit Exempla. Quis dicet hæc esse credenda, Vita & Cultu exprimenda, quæ contra Lumen, Motum, Mortuum Conscientiæ? Certe non aliud, quam Atheus vel illi simillimus.

Adversatur Naturæ Rei. Religio enim non potest cogi. E. non cogenda. Frustra ergo cogit Princeps Subditos ad Religionem Regionis. Historia abunde docet, quot & quanti Imperatores, Reges, Principes omni modo sub Præmiis, Pœnis, Tormentis, Copiis militaribus contenderint dissentientes ad Provincialem Religionem amplectendam; veram Christianam, quam animo probaverant, abnegandam adducere. Poterant quidem Corpus dilacerare, comburere, bonis privare, in Exilium mittere, ad Triremes, Metalla damnare, sed non poterant Religionem extor-

quere. Sed dices: *Longe plurimi Vi coactiva mutati ac tandem aliam Religionem amplexi sunt.* R. Professi quidem sunt Religionem, sed impellente metu. Professio Fidei absque Fide Cordis non constituit Religionem; Hypocrisis est Rom. X: 9, 10. Experientia docuit, illos ipsos mox etiam Professionem negasse, retraxisse, aut Fuga in liberam Regionem confugisse & Libertatem Religionis quæsivisse, vel etiam morti proximos confessos fuisse, se nunquam animo credidisse Religionem, quam ore profiteri cogebantur. Id quod etiam a Clericis in eminentia constitutis sœpenumero factum. Qualis hæc Religio? Hypocritica, Deo abominabilis. Ejusmodi Professores Religionis sunt Pestes Ecclesiæ & Reipublicæ.

Adversatur Securitati, Paci. Si enim Subditi coguntur ad Religionem, maxime sub gravi Pœna, Securitate & Pace, quæ fidis Subditis relinquenda est, destituentur; In metu, angore, turba vivere coguntur. Dices: *Possent sibi consulere Religionem Provincialem amplectendo.* R. Non possunt. Inciderent in majorem Metum, Angorem. Tum enim accusarentur a Conscientia, Divino Accusatore, Tortore, eoque constante, æterno E. male: Consilium hoc male datum. Si Religio in Regno non est libera, tum naturaliter fit, ut excitentur, alantur Inimicitiae, Contentiones, Metus, Pugnæ. Conscientiosi stant pro sua, quam animus dictat, Religione. Alii contra stant, oppugnant primo Verbis, postea Verberibus.

Adversatur Religionibus quibusvis. Certum est plures & diversas dari Religiones. Quævis Pars suam præfert, veram habet, non permittit, ut propria

pria prostituatur, multo minus cum auctoritate,
ac nova injungatur. Ethnicus ait: *Religio mea vera.*
Turca hoc ipsum affirmat. Affirmat Judæus,
Reformatus, Lutheranus, Catholicus. Quid
nunc agendum? Vera præferenda, reliqui Vi
cogendi, ut ad veram accedant? Imprudentissi-
me! Quævis enim Religio clamat: *Mea vera est.*
Hac igitur ratione quævis Vi coactiva reliquas
eo trahere posset, ut ad se accederent. Quantum
Malum in Orbe? Nemo securus. Omnes in Pe-
riculo. Religio contra Religionem haberet Jus
insurgendi, dominandi in Conscientias, dissentien-
tes puniendi. Sed instabis: *Hoc Jus unice penes ve-
ram est; non reliquas.* Stulte! Annon audis unam-
quamque clamare: *Mea vera est.* Ex tua Hypo-
thesi colligit quævis Religio sibi esse jus cogendi.
Prudens igitur cuique Religionem liberam relin-
quit, Ipse magis & magis scrutatur Veritates &
Præcepta. Hinc stabilitur in Religione. Data
occasione amice, modeste, rationaliter agit cum
dissentiente, proponit ei Fundamenta Religionis
suæ, ostendit quoque quam incerta, inania, falsa
sint contrariæ Religionis. Si hic annuit. Bene.
Sin minus periculo suo gaudeat Libertate Consci-
entiæ. Forsan sequetur tempus, quo Verita-
tem, quam nunc improbat, Luce Conscientiæ
lucente, probatus sit.

Atque hic erat Modus Evangelicus, quem
Apostoli tenuerunt in prædicanda Religione Chri-
stiana. Longe absuerat Vis coactiva. Oves,
Arietes non insurrexerant adversus Lupos, Leo-
nes, Ursos, sed Doctrinam Cœlestem, quam
acceperant, inter Judæos, Samaritanos & Genti-
les in plurimas Sectas disjectos prædicaverant, &

ἀσμένως

ἀσπέρως credentes in Gremium Ecclesiæ receperant Act. II. 41. Spiritus Christi, qui in iis, qui que Mansuetudinis, Amoris, Patientiæ, Sapientiæ est, de Vi coactiva inferenda non cogitaverat, quin cogitaverat de Pace, Securitate omnibus relinquenda, testanda I. Tim. II. 2.

Adversatur Regibus ipsis. Regum est Munus gravissimum (quale veneramur) quod Providentia Numinis acceperunt, gerere, prospicere ut Regnum sit florentissimum; ut Subditi securi, in Pace, sine Periculo, Damno vivant, ac Imperantibus Obsequium fide præstent. Muneris Regii haud est imperare in Conscientias, ut quod etiam impossibile est, uti plures sapientissimi Imperatores confessi sunt; hoc ipsum in caussa esse, quominus Conscientiosi, optimi adeoque Subditi, in ejusmodi Regno vivant. Tales enim vel non intrant, vel exulant. Si Subditorum Religio premitur, non possunt non tale Gravamen summo Domino, Filio Dei ad medendum proponere, urgeare. Quales Querelæ in sinum Dei effusæ Regibus Terræ pergraves sunt: Tyrannide Religionis minuitur quoque Amor Subditorum erga Reges Terræ.

Dices: *Regum est pro Religione, quam profitentur, fervere, eam defendere & pro Viribus propagare.*
R. Bene. Sed quæro: An quorumdam? An omnium? Si omnium, concedendum est, ut Rex Ethnicus, Turca, Christianus, Catholicus, Protestans Religionem Ethnicam, Turcicam, Christianam, Catholicam, Protestantem pro viribus propaget. Quænam illæ Vires? Copiæ militares, Gladius, Brachium Carnale. Sed qualis hæc Religio? Non Divina, Cœlestis, sed humana,

mana, carnalis. An ille, qui sedet ad Dextram Dei super omnes Principatus &c. Sibi & Regao suo Brachio divino consulere nequit? Certe vallet Jes. LIX. 16. Talis Religio pro Principio haberet non Evangelium Pacis, sed Doctrinam Belli ad omnium Hominum, qui certam Religionem non profitentur, perniciem Luc. IX. 56. Si vero dicas: *Jus hoc non nisi stat penes Reges, qui profitentur veram Religionem.* R. Annon etiam reliqui sunt Reges? Annon etiam reliqui Religiones, quas profitentur, quasque & illi veras, divinas habent, pro viribus propagabunt? Annon Vi Vim repellent? Vel an opinaris reliquos Reges Copiis suis mandaturos, ut Regi, quem tu veneraris ceu legitimum Defensorem & Propagatorem Fidei tuæ, manus vietas dent, & pro lubitu Vi coactiva, terribili quoque, ad Castra vestra obtorto collo rapiantur? Profecto non. Situ opinaris Regem Hispaniæ hoc Jus habere, Rex Sueciæ non dubitat, quin idem habeat. Miror dari Homines rationales, qui hanc Consequentiam viderentur nolint.

Exulet ergo Regula varie falsa & exitiosa: *Cuius est Regio, ejus est Religio.* Dominetur Christi vere aurea & pacifica: *Date Cæsari, quæ Cæsar; & Deo, quæ Dei.* Sed exulet universaliter, non particulariter. Non in Regionibus Protestantium tantum, sed etiam Catholicorum. Non penes Reges Terræ solum, sed & ac maxime penes Episcopos, Pontificem. Si Pontifex Jura sua & Jurisdictionem armis tuetur, quod Auct. *Dissert.* non negare potest pag. 15. quis improbare potest Gladium Magistratus Politici circa sacra? Admodum hebes Gladius Petri, quem a Paulo commodavit,

modavit, quo memoratus *Auctor Arma Pontificis carnalia defendere vult*, dicit: Ille ob Gladium suum reprehensus a Domino; Hic vero Gladio usus erat infidelis, Apostolus factus scribit: *Arma Militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo.* II. Cor. X. 4.

§. V.

Probamus secundo Verba Auctoris, quæ existant pag. 58. *Habes hic, Lector Candide!* Ideam nostram de Nomothesia Ecclesiastica, Ideam, quam Ipse Servator in Sacris Litteris reliquit. Adeo probamus hanc Ideam, ut inferius eam generalem fundamentalemque adstructuri & daturi simus. Quare alia hic non addo,

§. VI.

Probamus tertio Verba Auctoris pag. 5. *SALUS ECCLESIASTICA SUPREMA LEX ESTO.* Una omnium Vox est ICTORUM & Theologorum. Quænam illa? Pietas & Actionum Christiano dignarum Honestas, quæ Concordia & Unione Animorum alitur ac fovetur, per LL. Ecclesiasticas præscribitur, excolitur, perficitur ad Finem supernaturalem asequendum; sive ut brevius rem exprimam: *Salus Ecclesiastica efflorescit e duobus: VERA CREDENDO, RECTA AGENDO.*

Verba hæc, quæ probamus, accipimus Sensu fano, ut illa jacent, non ut possent ad hunc vel illum detorqueri. Sub *Pietate* comprehendimus veram Fidem, sine qua Pietas consistere nequit. Hic Sensus tanto magis valet, quia statim additur; Salutem Ecclesiasticam efflorescere: *Vera credendo.*

dendo. *Leges vero Ecclesiasticas exponimus de Legibus, quæ in Sacris sive explicite sive implicite continentur.*

§. VII.

Probamus quarto cum Auctore: *In Ecclesia dari Ordinem imperantium & parentium p. 7.* Improbamus cum eodem in Ecclesia *Autonomicam Libertatem seu Facultatem quidlibet impune sentiendi credendique p. 24.* Commoda tamen addita Explicatione. *Imperantes non sunt, qui Auctoritate Ecclesiæ, ut Domini Fidei, imperant, ac armis carnalibus ad Consensum & Obsequium cogunt.* De his nihil in Evangelio. Sed qui *in Nomine Jesu Christi secundum Doctrinam Evangelicam causas Ecclesiæ cognoscunt, decidunt, his parentum est Hebr. XIII. 17.* Immorigeros, infideles recte ex Ecclesia ejiciunt I. Cor. V. 13 tales Ethnicos, Publicanos habent Matth. XVIII 18.⁷ Certus sit *Auctor Dissertat.* quod, ubi obtinet in Ecclesia nostra Anarchia, Libertinismus, Deismus, Contemptus Ministerii, Verbi & Sacramentorum, ut re vera penes plurimos obtinet (quod cum innumeris aliis tristis publice fateor) hæc non arcessenda sint a principiis Religionis protestantis. Malumus tamen patienter ferre, quæ mutari nequeunt, *Arma militiae nostræ non sunt carnalia, sed potentia Dei.* scil. ὑπομονὴ sub onere, quod justa Numinis providentia nobis imposuit, gemitus, preces, publica e suggestibus nostris protestatio adversus tot mala intestina, quæ graviora videntur malis, quæ ab iis, qui extra Ecclesiam nostram sunt, inferuntur, ac spes adventus Domini nostri *cum gladio oris sui juxta verbum propheticum.* Certissimum,

simum, quod Hierarchia Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, potestate externa illustris, imo terribilis appareat. Nihilominus publica existant documenta, quod plurimæ, variæ, graves lites circa Sacra in ea sint; Reges, Principes obsequium, quod postulatur, non præstent; ipsi ordines & Theologi inter se graviter contendant; etiam jurisconsulti catholici plurimas theses, quas *Canonistæ* defendunt, infringant. Non puto opus esse, ut hæc exemplis probentur. Ipse *Auctior Dissert.* hæc plenissime novit & subinde in Dissertationibus conqueritur. Ex experientia adeoque habet, quod formidabilis *Hierarchia* licentiam, contentiones in propria Ecclesia compescere haud valeat. Quæ ergo ratio, quod tantopere exagitet principia potestatis spiritualis in Ecclesia protestante, tanquam autonomicam licentiam, anarchiam?

§. VIII.

Probamus quinto propositum ac spem excitatam thema hoc resecta omni verborum asperitate tractandi, ut pag. 6. Adnitendum nobis est ante cætera ut resecta omni verborum asperitate in ipso quæstionis crinomeno conveniamus, ne, dum disceptamus, ad Orientem alter, alter ad Occidentem feramur. Modeste agamus primo de re ipsa; postea de vocabulis. Optima verba! Unica via, quæ aditum facilem dat ad veritatem scrutandam. Asperitas, irrisiones, cachinni, scommata penes ingenuas mentes nihil valent, quam quod illas alienas constituant. Optarem quam maxime, ut propositum hoc illæsum servatum fuisset. Tanto magis, quod res Auctori cum politicis, ingeniosis Thomasianis, quæ cachinnando vix ab ullo vincuntur, sint. Nolo citare,

citare, quæ hujus generis plura in *Dissert.* memorata prostant. Unicum memorabo & ipsi Auctori dijudicandum relinquo, num omnem verborum asperitatem refecuerit. Scil. pag. 22, 23. examen instituitur de Phrasí regere ecclesiam Dei Act. XX.

28. Protestantes recte observant Lucam exprimere per ποιμαινειν pascere, quod Vulgatus vertit per regere. Facilis sum & non abnuo pascere notionem regendi continere. Modo Regimen non explicetur per absolutum durum Dominium in Conscientiam. Auctor vero preesse insistit Allegoriarum Pastoris. *Non existimem illum præter Officium Pastoris agere, si in his Circumstantiis, quas antea notavit, Jus gladii sibi competere judicet, aut fuste trinodi dentes excutiat, Cerebrum illidat, exuvias & pellem detrahatur Belluæ rapaci.* Hæc omnino referenda sunt ad Pastorem Ecclesiæ & ejus regimen circa oves spirituales: Nam nulla quæstio est de pastoribus ovium naturalium ratione carentium ac de modo tractandi Belluas rapaces. An vero asperius quid excogitari potest, quam pastori tribuere talem potestatem agendi contra dissentientes, vel, ut communiter flosculi sonant, Hæreticos, si qui in causa religionis verba facerent cum Catholiciis. Annon ingens discrimin inter pastorem, gregem, oves naturales; & pastorem, gregem, & oves spirituales? An ergo ille agendi modus obtinet in posteriori casu, qui in priori? Quantopere Spiritus Christi dissentit? Jacobus & Joannes fervidi erant contra Samaritanos, non tamen pugnaturi contra illos armis carnalibus, sed cœlestibus. *Domine! An vis, dicamus, ut ignis descendat ex Cœlo & consumat Samaritanos?* Mansuetus Dominus increpavit illos, dixitque: *Filius Hominis non venit ad*

perdendum animas, sed ad servandum. Luc. IX: 54 - 57. Et quid tum, si truculentus Pastor Ecclesiæ Romanæ ita gregem suum defendere vult? Annon idem jus Pastori Ecclesiæ protestantis? Quod uni justum, alteri æquum. Certe Pastor protestans manus in sinu suo non abscondet. Et quid inde? An Regnum Dei?

§. IX.

Auctor admodum conqueritur ob duo Impunitata juris Canonici; ambitionem & quæstum Cleri. Hinc citat: *Ex duplice fonte avaritia & ambitione effusum est mysterium iniquitatis per universam Ecclesiam, indeque factum, ut lex suprema ecclesiastica, salute vera Ecclesiæ conculcata, unice in eo quereretur, quidquid ad augendum [Cleri] imperium & quæstum sacrum faceret.* pag. 2. conf. pag. 15. In eo probamus querelam Auctoris; *Durum esse & iniquum vitia civium refundere in civitatem & singulorum errata in universos, crimina Clericorum detorquere in canones, perinde ac si isti ad quæstum, avaritiam, monopolium forent compositi p. cit.* Profecto si hæc argumentandi ratio valeret, actum de *euφημίᾳ Ecclesiæ protestantis.* Quot avari, superbi, impriosi Episcopi, Consiliarii ecclesiastici, Superintendentes, Pastores in hac Ecclesia reperiuntur? Ad apicem horum scelerum surrecturi, nisi impedirentur, præprimis a brachio seculari. In hoc vero versatur status controversiæ: An hæc & alia vitia ex natura canonum libere fluant? si canones talia improbant, rejiciunt, damnant; si postulant ab Ecclesia, ejusque præfectis ut animadvertant in violatores; si præcipiunt cultum, preces, sacramentorum administrationes, pro motio.

motiones ecclesiasticas, omnes actus sacros, absque ære, bona conscientia ad salutem Ecclesiae, nullum vitium in ejusmodi canones redundat. Sin minus, juste accusantur. Eiusmodi enim canones contrariantur Evangelio Christi & Apostolorum. Canonum hostes, qui probant Pontifices, Episcopos, Clericos promotiones ecclesiasticas, pallia, dispensationes multo ære vendere, dominatum in conscientias contra Evangelium exercere, actus communes, liberos in monopolia convertere, non possunt mendacii, injustitiae, affectuum carnalium accusari. Fateor tamen, si talia in Ecclesia protestante vere grassantur, etiam vitiosa recte haberi, imo magis: Ecclesia protestans enim alios canones non veneratur, quam Evangelicos, turpi lucro & ambitioni aduersos.

§. X.

Alia, quæ AUCTOR in memorata Dissertatione habet, improbatque, commoda distinctione & explicacione videntur facile mitigari, si non prorsus tolli.

§. XI.

Auctor ægerrime fert Ecclesiam sisti sub Collegio ex Doctoribus & Auditoribus conflato. Præfert σχέσιν Domus, Civitatis, Regni, ceu quæ parabolæ docent Hierarchicam subordinationem, cum Domus nulla sine Patrefamilias, Civitas sine Magistratu, Regnum sine Rege & Lege consistere omnino possit. Vide p. 7. & 27. Miror σχέσιν collegialem tantopere Auctori sudem in oculis esse, ceu quæ non minus involvit Hierarchicam subordinationem sano sensu ac relatio Domini, Civitatis & Regni. Fundata quoque est σχέσις collegialis in Scriptura, To-

ties Deus, Filius Dei sicut Rector Academiæ cœlestis, Professores Ministri, Leges divina statuta, fideles auditores genuini sub spe benedictæ institutionis: sed mali sub interminatione pœnarum spiritualium, exclusionis ex collegio, tamen absque armis externis, carnalibus, coactivis vid. Prov. VIII. IX. Matth. XI. 25. - 28. Joh. VI. 45. II. Tim. I. 13, 14. II. 2. III. 5. - fin. Hæc & similia, qui amant σχέσιν collegialem, haud negabunt: Æstimant vero eam, ut clarius doceant illos, qui ecclesiam constituunt, posci avidos veritatum divinarum, qui ipsi inquirant, scrutentur, probent, quæ se ad conscientiam demonstrant, non vero cogantur ea probare, profiteri, quæ alii cum auctoritate & gravi externa pœna postulant & tantum non modo terribili extorquent, quod *Inquisitores* quotidie agunt. Aliás *Collegium* illos, qui leges fundamentales negligunt, contemnunt, violent, non impunitos dimittit. Ejicit ex Collegio & pro membris non habet. Cœterum abstinet a privatione bonorum, incarceratione, numellis, combustione, & aliis suppliciis. Contumaces non quidem tolerat in Collegio, sed tamen eos vivere sinit in statu politico & communi.

Parabolæ vero *Domus*, *Civitas*, *Regnum*, quas Auctor præfert, juxta Scripturam expositæ hoc ipsum docent, scil. Ecclesia *Domus* est, sed spiritualis, divina I. Tim. III. 15. Dominus & Pater isque unicus est Deus Christus Matth. XXIII. 9. Hebr. III. 6. Famuli sunt Doctores, Pastores, Episcopi Hebr. III. 5. II. Cor. IV. 5. Liberi sunt fideles, Ecclesia est Civitas, sed spiritualis, cœlestis Gal. IV. 26. non politica, terrestris: Consul vel Magistratus est Christus, unicum Ecclesiæ suæ.

suæ caput Eph. I. 22. Leges sunt dogmata, quæ reliquit Matth. XXVIII. 19. 20. Ministri Ecclesiæ non sunt Domini Ecclesiæ, sunt Servi tantum. Non habent potestatem proprias leges ferendi Rom. XV. 18. I. Cor. I. 24. sed nonnisi leges summi Magistratus proponendi, urgendi, ad conscientiam demonstrandi II. Cor. IV. 2. infideles non admittendi vel excludendi, sed non auctoritate humana cogendi, pecunia, libertate, vel vita privandi. Ecclesia quoque est *Regnum*, quod probamus, sed *Regnum Dei*, *Cælorum*. Rex est Filius Dei, isque solus. Ministri ejus non sunt Reges, vel Conreges, aut Vicarii; sed Ministri, quorum est regno servire, non leges dare, multo minus cum auctoritate externa, politica, coactiva, sub pœna carceris, gladii vel rogi.

§. XII.

Idem *Auctor* singulariter servet pro Jurisdictione sacra, cuius nitor & robur in pœnis canonicis vide p. 42. Unde ibi ait: *Certe jurisdictione sacra sine pœnis canonicis languet, ac sine nervo est; Immo si quidquam aliud, pœnæ sceleribus inflictæ vel maxime & conservant & reparant Ecclesiæ nitorem.* At internos non est quæstio, num Ecclesia immorigeros, infideles plectere debeat. Quod omnino non solum conceditur, sed & probatur. Ipse Pfaffius, quem *Auctor* loco cit. allegat, scribit Excommunicationem, *si recte administretur, cœtum ecclesiasticum nitori suo plurimum restituere posse.* Quæstia tantum est de natura pœnarum. An pœnæ sint infligendæ modo regni humani terrestris, brachio seculari coactivo, privando bonis, incarcerando, relegando, vita privando, comburendo. Hoc

est quod negamus. Hæc pœnæ non sunt *Regni Dei, Cælorum.* Ethnici, Turcæ tales pœnas infligunt, societates suas conservaturi, propagaturi, in peccantes animadversuri, de quibus in Jurisdictione sacra Evangelica ne γρὺ quidem. Non convenit cum natura *Regni Dei & Cælorum.* Sine dubio regna hæc distinctissima ; opposita etiam alias & alias pœnas infligunt. Si *Regnum Dei, Cælorum* infert pœnas, quas *Regnum Hominum, Terræ,* ecquod discrimin? Ecclesia Dei punit immorigeros, conservat, defendit se iis armis, quibus Ecclesia Turcica. Annon vergit in contumeliam? Non est discrimin inter regnum Dei & hominum, cœtuum infidelium. Apostoli & primi Christiani pœnas ecclesiasticas intulerunt, sed nulla vi externa, coactiva per Magistratum, brachium seculare, opibus, domicilio, vita privando. Nonnisi in nomine & potentia Jesu Christi, armis spiritualibus, reprehendendo, excommunicando, Satanæ tradendo. Omnis hæc protestas in terris exercita in Cœlo habebatur rata. Hæc vero erat spiritualis & honos Ecclesiæ, regni Dei. Si vero regnum Dei non alium nitorem, robur habet, quam regnum Turcæ, Ethnici, quam vile hoc? An dignum ut Regnum Dei & Cælorum audiat?

Cœterum facile concedo in corrupto hodierno Christianismo longe plurimos infideles dari, qui excommunicationem & alias pœnas ex instituto Christi contemnunt & prorsus nullo habent loco. Caussa est infidelitas. Metuunt nonnisi visibilia, corporalia, terrestria damna, exclusionem ex ecclesia externa ob contumeliam. Spiritualia, Cœlestia, Divina non agnoscent. Quare non mi-

rum metuere tales magis jurisdictionem Prætoris rustici, quam Filii Dei & exclusionem ex Regno Cœlorum. Fideles aliter credunt, metuunt Reges Terræ, sed comparate hos non metuunt, docente ipso Rege nostro Matth. X. 28. Vel errat *Auctor Dissert.* vel ego, quando putat Ecclesiæ nitorem restitui, si restituuntur pœnæ canonicae. Firmiter judico restitutis clavibus Regni Cœlorum, potestate spirituali gloriam & potentiam Ecclesiæ Christianæ longe illustriorem, terribiliorem futuram, quam si omnes Reges & Principes in toto orbe gladios, copias militares ad nutum Ecclesiæ prompte sisterent. Dies docebit. Quantum discrimen inter Regem cœlestem, Filium Dei & inter Reges terrestres!

§. XLII.

Auctor noster valde improbat Schismaticorum græcorum spiritum, qui, ut refert Wietrowski, cum jam obsidione premeretur Constantinopolis a Mahometo II dixisse feruntur: MELIUS SIBI FUTURUM SUB CIDARI TURCARUM QUAM TIARA PONTIFICIS. pag. II. Recte quidem Græcus reprehenderetur, si religionem præferret religioni christianæ absolute consideratae. At res longe aliter se habet. Mavult sub Cidari Turcarum vivere, quam Tiara Pontificis. Prudentissime. Imperator Turcicus concedit Christiano Græco liberum Religionis exercitium, quod Pontifex negat, ceu qui vi externa, carnali, coactiva, modo brachium seculare ad manus sit, ad abnegationem fidei, morsum conscientiæ, torquet. Miror reprehendi Christianos Græcos, quod tamen ipsi Catholicæ probant. Vel annon Missionarii malunt vivere

sub imperio Ethnicorum, idololatrico, veluti in imperio Chinensi, quam sub Magistratu Christiano Protestante, qui sub gravi pœna negat exercitium Religionis Catholicæ liberum. Videat ergo Auct. *Disser.* quam molesta sit jurisdicō Ecclesiæ Romanæ, ut Christianus Græcus magno jure præferat *Cidarim Imperatoris Turcici*, quam *Tiaram Pontificis*.

§. XIV.

Ultimum, quod hac in Sectione noto, concernit judicium Auctoris nostri de splendore jurisdictionis Ecclesiæ sub Constantino his verbis: *Quanto melius disseret Auctor noster* (quem refutat) *si diceret, nullo unquam tempore splendidius se exeruisse auctoritatem, jurisdictionem, hierarchicam potestatem ecclesiæ orthodoxæ, quam sub Constantino Magno.* p. 17. quod opponit judicio Antagonistæ sui adducentis exempla status Ecclesiæ corrupti, præcipue ex quo religio se in aulas Imperatorum insinuaret. *Maxime Constantini tempore.* Antagonista hic minime negat splendorem, divitias Ecclesiæ Christianæ, jurisdictionem & potestatem Episcoporum a tempore Constantini. Sed quæritur: Annon hoc splendore, potestate, Ecclesia cum Episcopis magis & magis corrupta fuerit? Salus Ecclesiæ consistit in internis, spiritualibus, fide, pietate, humilitate, patientia, precibus, brachio spirituali; non vero in externis, pompa, divitiis, jurisdictione & potestate humana, brachio seculari. Historia ecclesiastica abunde probabit, num status Ecclesiæ ante Constantinum priori sensu florentior, sanior. Num a Constantino & postea. Verum ferendum est judicium, non apparens. Ille Eccle-

Ecclesiæ status præferendus , qui Deo maxime placet. Vel scire licet ex Israële , qui impinguatus vulgo recalcitravit contra Deum Deut. XXXII. 15. Quare ipsi Catholici tantopere laudant votum paupertatis. Clerici mendicantes induunt humilem vestem? Sine dubio quasdam habent rationes. Existimant paupertatem , humilitatem , Ecclesiam Christianam plus ornare , quam divitias & dignitates , imo has ceu Christianis periculosas , si non noxias esse.

Locus Constantini ultimus in Synodo Nicæna & verba ejus , quæ Auctor ex Rufino allegat ; Deus vos constituit Sacerdotes , & potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi , vos vero non potestis ab hominibus judicari , si alias vera , nimiam testantur humilitatem & adulationem Imperatoris Christiani. Non spirant Spiritum Christi , Ecclesiæ Christianæ. Potestas Ecclesiæ Christianæ spiritualis est , & communis omnibus ordinibus , ex quibus constat , ut suo loco probabimus.

T A N T U M.

